

EFEKTÍVNE A TVORIVÉ PÍSANIE II.

Metóda tvorivej sebareflexie, vytvárania komunikačných platforiem a literárnej kompetencie

Marián Grupač

Abstrakt:

Štúdia pod názvom Efektívne a tvorivé písanie II. s podtitulom Metóda tvorivej sebareflexie, vytvárania komunikačných platforiem a literárnej kompetencie predstavuje kompaktný súhrn relevantných informácií v rámci vytýčenej problematiky.

Práca je zameraná na analyticko-edukatívny rozmer tvorivého písania a jeho prirodzených interakcií s oblasťou komunikácie ako platformou invenčnej a tvorivej reflexie pri tvorbe písaných obsahov a ich percepciou, a taktiež poukazuje na význam a opodstatnenie vplyvu tvorivého písania pri budovaní a kultúrnej, umeleckej a literárnej kompetencie s akcentáciou na edukáciu v rámci vysokoškolského vzdelávania.

Informácie uvedené v práci sú sústredené do logických celkov, ktoré sa zameriavajú predovšetkým na prípravu a samotnú tvorbu beletristických obsahov. Logickým doplnením sú však taj state venované teoretickým aspektom jazyka a textu v kontexte kreovania autorských výstupov.

Práca je priamym a bezprostredným výstupom autora, ktorý ako doktorand viedol cvičenia z predmetu Efektívne a tvorivé písanie na Žilinskej univerzite v Žiline, Fakulte humanitných vied, Katedre Mediamatiky a kultúrneho dedičstva (2013 - 2015).

Kľúčové slová: Efektívne a tvorivé písanie. Komunikácia. Literárna kompetencia. Tvorba beletristických obsahov. Jazyk. Text. Tvorivosť.

1.2 Tvorivé písanie v akademickom prostredí, Česko

Situáciu od deväťdesiatych rokov 20. storočia až po aktuálnu súčasnosť vo výučbe tvorivého písania v Česku podrobne a systematicky predstavuje internetový portál nazvaný "Portál české literatury", na ktorom autorka Alena Blažejovská v článku "Výuka psaní v České republice" uvádza údaje fundovane spracované do kompaktnej podoby prehľadného a faktického materiálu.

Rozvíjaniu schopností a zručností potrebných ku tvorbe textu sa okrem výučby slohu na základných a stredných školách venujú v Česku, podľa Blažejovskej, odbory vysokoškolského štúdia zamerané na žurnalistiku, scenáristiku a dramaturgiu. Od roku 1994 sa v ponuke českých stredných a vysokých škôl, prípadne vybraných kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií, objavuje aj tvorivé písanie ako odbor špecializovaný na rozvíjanie individuálneho autorského štýlu, obrazotvornosti, jazykového experimentovania a zručnosti kompozične vyvážiť text.¹

---

¹ BLAŽEJOVSKÁ, Alena. Výuka psaní v České republice. In: *Portál české literatury* [online]. 2015 [cit. 2015-08-07]. Dostupné na: <http://www.czechlit.cz/odkazy/vyuka-psani-v-ceske-republice/>

V roku 2000 bola v Prahe založená Literárna akadémia (Súkromná vysoká škola Josefa Škvoreckého) a pestovať literárny talent je v Českej republike dokonca možné aj formou e-learningu.²

Blažejovská spomína aj rok 1995, kedy "sa u nás odbor tvorivého písania ešte len rodil, vydal literárny vedec a spisovateľ Zdeněk Kožmín priekopnícku prácu Tvorivý sloh: malé traktáty a malé scenáre. Už v roku 1994 vznikol na Filozofickej fakulte Masarykovej univerzity (FF MU) v Brne Ateliér tvorivého písania. Založili ho práve prof. PhDr. Zdeněk Kožmín a súčasný vedúci Ústavu českej literatúry a knihovníctva (ÚČLK) na FF MU doc. PhDr. Zbyněk Fišer, Ph.D. Ateliér je od roku 2003 inštitucionalizovanou súčasťou ÚČLK a výučba prebieha najčastejšie formou seminárov tvorivého písania. V roku 2004 sa tu uskutočnila Letná škola tvorivého písania - týždenný kurz, zameraný na základy literárneho a žurnalistického písania v češtine."³

V roku 2005, ako ďalej spomína Blažejovská, usporiadali Zbyněk Fišer a Dr. phil. Raija Hauck z Universität Greifswald Kurz tvorivého prekladania. K téme sa čiastočne viaže Fišerová publikácia *Preklad ako kreatívny proces. Teória a prax funkcionalistického prekladania*.⁴

"Podobný odbor nájdeme na Sliezskej univerzite v Opave, kde v Ústave bohemistiky a knihovníctva Filozoficko-prírodovedeckej fakulty vedie Seminár tvorivého písania Mgr. Jakub Chrobák, Ph.D. Tu sa však ponúka 'tvorivé písanie s prioritným zameraním na kompetencie literárne, na formálne uzavretý literárny artefakt v odbore poézie a prózy.' Od roku 1996 tu tvorivé písanie vyučovala tiež poetka a prozaička Lydie Romanská."⁵

Podľa Jakuba Chrobáka v rámci Seminára tvorivého písania na Sliezskej univerzite v Opave výučba v oblasti poézie zameraná na to, aby študentom prostredníctvom ich tvorivých pokusov ukázala, aké dôležité je hľadať súčasný jazyk pre vyjadrenie konkrétnych zážitkov, a orientovala ich pozornosť na žánrové formy ako sonet, pieseň či balada. V oblasti prózy sa potom zameriavajú na prepracovanú výstavbu textu, prácu s dialógom, naračnými situáciami atď.⁶

Na Katedre bohemistiky Pedagogickej fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem vedie seminár tvorivého písania PaedDr. Ivo Harák, Ph.D. Tento seminár je venovaný "rozboru, interpretácii a predovšetkým písaniu básnických textov".⁷

Na Filozofickej fakulte Univerzity Pardubice, ako píše ďalej Blažejovská, pracuje na Katedre literárnej kultúry a slavistiky Mgr. Jiří Studený, Ph.D., medzi ktorého pedagogické aktivity patrí tiež výučba tvorivého písania. Je autorom publikácie *Dráma jazyka. Teória literatúry a praxe tvorivého písania*.⁸ Na rovnakom pracovisku sa PhDr. Antonín K. Kudláč venuje výučbe tvorivého písania zameraného na oblasť žánrov populárnej literatúry.

Na Katedre bohemistiky Univerzity Palackého v Olomouci vedie PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D. seminár Odborné tvorivé písanie, ktorý je venovaný "charakteristikám štýlovej odbornej oblasti; práca v seminári je založená na analýze

---

² Ref. 1.

³ Ref. 1.

⁴ K téme sa čiastočne viaže: FIŠER, Zdeněk. *Preklad ako kreatívny proces. Teória a prax funkcionalistického prekladania*. Brno: Host, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7294-343-2.

⁵ Ref. 1.

⁶ Ref. 1.

⁷ Ref. 1.

⁸ STUDENÝ, Jiří. *Dramata jazyka. Teorie literatury a praxe tvůrčího psaní*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. 232 s. ISBN 978-80-8737834-2.

konkrétnych textov študentských diplomových prác - bakalárskych a magisterských, spočíva vo štylizácii vlastných textov.⁹

PaedDr. Marie Pavlovská, Ph.D. na Pedagogickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne súčasne s výučbou tvorivého písania usporiadala v rokoch 2008 a 2010 Festivaly tvorivého písania (a Storytelling), ktorých praktické výsledky vyšli v zborníkoch MY, TY, ONI alebo tvorivé písanie na PdF MU. Katedra českého jazyka a literatúry na Pedagogickej fakulte Jihočeské univerzity v Českých Budějoviciach vydala v roku 2006 publikáciu Františka Skorunky "Úvod do tvorivého písania."¹⁰

Tvorbe publicistických textov je možné sa v Česku venovať i na Katedre mediálnych štúdií a žurnalistiky na Fakulte sociálnych štúdií Masarykovej univerzity v Brne alebo na Inštitúte komunikačných štúdií a žurnalistiky Fakulty sociálnych vied Univerzity Karlovej, prípadne na Vyššej odbornej škole publicistiky. Už spomínaná Literárna akadémia - súkromná vysoká škola Josefa Škvoreckého, si tento rok pripomenula 10. výročie svojho založenia. Jej súčasný rektor doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D. definuje hlavné princípy prístupu školy "komornosť, rozvíjanie individuálnych predpokladov, vlôh a talentov".¹¹

Literárnu akadémiu (LA) tvoria tieto katedry: Katedra tvorivého písania, Katedra mediálnej tvorby a publicistiky, Katedra českej a svetovej literatúry a českého jazyka, Katedra spoločenských vied a Katedra cudzích jazykov. Tvorivé písanie v rôznych žánroch tu v súčasnosti vyučujú členovia katedry: Mgr. Radek Malý, Ph.D. (Vedúci katedry, literatúra pre deti a mládež a poézia), Petr Borkovec (poézia), Mgr. Radka Denemarková, Ph.D. (Próza), Mgr. Daniela Fischerová (divadelné, televízne a rozhlasové hry, próza), prof. PhDr. Július Gajdoš, Ph.D. (Dráma), prof. MgA. Arnošt Goldflam (dramatický text, próza), MgA. Jana Šrámková (próza), PhDr. Miroslav Kovářík (poézia), MgA. René Nekuda (próza), prof. MgA. David Jan Novotný (scenáristika). Medzi pedagógmi sa však v minulosti objavili, či stále objavujú, tiež ďalší významní českí spisovatelia ako Alexandra Berková, Michal Viewegh, Milan Uhde, Jáchym Topol, Jiří Stránský, Alexandr Kliment, Vladimír Křivánek, Václav Jamek a i.

O tom, s akými zámermi bola LA v roku 2000 založená a s akými problémami sa v prvých rokoch stretávala, svedčí zborník "Krok k autorskej existencii", ktorý obsahuje referáty z konferencie o tvorivom písaní, ktorú škola usporiadala v júni 2002. Usporiadatelia v zborníku uvádzajú: "Za hlavný predmet, na ktorý sa tesnejšie, alebo voľnejšie, viažu všetky ďalšie, považujeme tvorivé písanie. Chceli sme si preto ujasniť, ako sa tento predmet učí na iných školách podobného alebo príbuzného typu vo svete aj v Českej republike."¹² Medzi účastníkmi uvedenej konferencie sa objavili aj dramatici a scenáristi Arnošt Goldflam, Antonín Pridal, Jan Vedral a Ivan Vyskočil. Ešte v októbri 2004 na medzinárodnej konferencii Tvorivé písanie - kľúčové kompetencie na vysokej škole, konanej na FF MU v Brne, však Petr Čornej vyjadril určitú pochybnosť, keď tvorivé písanie označil za "módny predmet, resp. študijný odbor" a upozornil, že LA získala akreditáciu pre program "Mediálne a komunikačné štúdiá", v ktorom tvorivé písanie predstavuje len jeden, hoci hlavný študijný odbor. Čornej sa teda domnieva, že "prvoradým cieľom školy nie je vychovávať profesionálnych spisovateľov, ktorí v budúcnosti zahltia kníhkupectvá a knižné veľtrhy svojimi dielami", a pokračuje: "absolventi nachádzajú a hádam aj budú nachádzať uplatnenie predovšetkým v redakciách knižných vydavateľstiev, vo svete tlačených i elektronických médií, v

---

⁹ Ref. 1.

¹⁰ Ref. 1.

¹¹ Ref. 1.

¹² Ref. 1.

reklamných a umeleckých agentúrach, ako aj v kultúrnych inštitúciách.”¹³ V súčasnej dobe sa však, podľa Blažejovskej, LA vedome odkláňa od modelu humanitnej školy s umeleckým výstupom smerom k rýdzo umeleckému profilu. LA má teraz akreditované bakalárske odbory: Tvorivé písanie a publicistika a Komunikácia v médiách a nadväzujúce magisterské odbory: Tvorivé písanie (špecializácia Tvorivé písanie, Redakčná práca, Literatúra faktu) a Komunikácia v médiách.¹⁴

Výučba scenáristiky (a dramaturgie) má v ČR dlhšiu tradíciu než kurzy tvorivého písania. Pražská Filmová akadémia múzických umení (FAMU), kde je dnes možné absolvovať odbory Scenáristika a dramaturgia v bakalárskom i magisterskom stupni, existuje v rámci Akadémie múzických umení (AMU) (spočiatku ako filmový odbor) už od akademického roku 1946/47. Na Divadelnej fakulte (Difa) Janáčkovej akadémie múzických umení (JAMU), ktorá bola založená v Brne v roku 1947, možno v súčasnosti študovať v ateliéroch Réžia a Dramaturgia. Univerzita Tomáša Baťu v Zlíne na Fakulte multimediálnych komunikácií zriaďuje Ateliér Audiovizuálne tvorba, tiež tu je možné študovať odbor Réžia a scenáristika.¹⁵

K vyššie uvedeným príkladom vzdelávania v oblasti tvorivého písania Blažejovská dopĺňa i výpočetí možností absolvovania kurzov vykonávaných mimo akademickú pôdu, prostredníctvom internetu: “Na adrese www.tvurcipsani.cz nájdeme Školu tvorivého písania Markéty Dočekalovej. Táto scenáristka a novinárka vyučuje tvorivé písanie tiež na Univerzite Jána Amosa Komenského Praha.

Okrem hodnotenia talentu, literárneho textu, scenárov, alebo námetu, ponúka na svojich webových stránkach aj ďalšie služby v uvedenej oblasti, vrátane kurzov tvorivého písania. Medzi nimi sú kontaktné, pobytové kurzy víkendové či týždenné, ale aj dištančné kurzy vedené on line, prípadne kombinované štúdium. Markéta Dočekalová je tiež autorkou trojdielnej publikácie Tvorivé písanie pre každého.¹⁶

1.3 Tvorivé písanie v akademickom prostredí, Slovensko

Výučba, resp. vedenie cvičení z predmetu Tvorivé písanie je priamou súčasťou edukačných programov aj mnohých slovenských univerzít a vysokých škôl. V porovnaní s vybranými uvedenými učebnými programami zahraničných univerzít je priestor pre tvorivé písanie na Slovenských vysokých školách proporcionálne užší, až takmer marginálny.

Na Filozofickej fakulte UK v Bratislave vedie kurzy tvorivého písania doc. PhDr. Věra Eliašová, PhD. Kurz, podľa webovej stránky univerzity, „približuje študentom možnosti využitia tvorivého písania v edukačnom procese, orientuje sa na didaktické aspekty tvorivého písania ako metódy aplikovateľnej vo vyučovaní nielen materinského alebo cudzieho jazyka a literatúry na rôznych stupňoch vzdelávania, ale aj rôznych humanitných a spoločenskovedných predmetov. Tvorivé písanie sa pritom chápe ako metóda tvorivého vyučovania a učenia sa, ktorá prispieva k rozvoju bádateľsko-experimentátorských tvorivostných kompetencií a k rozvoju osobnosti prostredníctvom sebaučenia, sebaobjavovania, sebaobjavovania, sebareflexie a sebaučenia. S tvorivým písaním sa

---

¹³ Ref. 1.

¹⁴ Ref. 1.

¹⁵ Ref. 1.

¹⁶ DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. Praha: Grada publishing, 2006. 152 s. ISBN 802471602X.

študenti v rámci kurzu zoznámia tak prostredníctvom kľúčových teoretických východísk, ako aj praktických metodických postupov, cvičení a etúd.¹⁷

Po absolvovaní kurzu by študenti mali:

- získať rámcové predstavy o tom, čo je tvorivosť, aké sú jej prejavy a zásady jej rozvíjania u žiakov/študentov;
- osvojiť si niektoré postupy zdokonaľovania pisateľských, literárnych a tvorivostných kompetencií;
- vedieť reflektovať tvorivý proces a tvorivé produkty;
- vedieť aplikovať získané poznatky vo vlastnej akademickej i tvorivej činnosti.¹⁸

Na kurz tvorivého písania sa na FF UK môžu prihlásiť predovšetkým študenti študijného odboru Učiteľstvo akademických predmetov.

Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Prešove zasa organizuje pre vysokoškolákov z celého Slovenska tzv. literárny plenér.

Motivovať mladých ľudí k tvorivému písaniu bolo cieľom prvého ročníka literárneho plenéru Ars Šafarikiana, ktorý sa v roku 2014 konal v Košiciach. Na tvorivých dielnach sa tu zúčastňuje desať vybraných študentov. „Ich texty sa budú v plenéri analyzovať, pričom sú naplánované aj rôzne iné aktivity podporujúce tvorivé písanie, vrátane živých besied so spisovateľmi s možnosťou klásť im rôzne otázky,“ uviedla koordinátorka podujatia Daniela Burdová z Katedry slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie FF UPJŠ.¹⁹

Účastníci sa, podľa TASR, naživo stretli s Ivanom a Valerijom Kupkovcami, Jánom Púčekom, Joeom Palaščákom a Stanislavom Rakúsom. Šesťdňový program, ktorý sa začal v utorok (1. 7. 2014), obohatila aj hudba etnomuzikológa, folkloristu a multiinstrumentalistu Michala Smetanku.²⁰

Po ukončení podujatia je naplánovaná realizácia zborníka prác, ktorý by mal obsahovať všetky texty vytvorené počas tvorivých dielní v rámci uvedeného plenéra.

Podujatie sa konalo pod záštitou dekana Filozofickej fakulty Jána Gbúra a prihlásiť sa naň mohli študenti s vlastnými textami, či už básnickými, alebo prozaickými, informovala TASR hovorkyňa UPJŠ Jaroslava Oravcová.²¹

Fakulta humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline, konkrétne na Katedre mediamatiky a kultúrneho dedičstva, exponuje tvorivé písanie vo forme predmetu Efektívne a tvorivé písanie, ktoré je určené ako povinne voliteľný predmet (cvičenia) pre druhákov (denných aj externých) bakalárskeho štúdia v letnom semestri vo forme laboratórnych cvičení s klasifikovaným zápočtom za úspešné absolvovanie predmetu.

Predmet Efektívne a tvorivé písanie (EaTP) je koncipovaný, aby rozvíjal kreatívne myslenie študentov pri tvorbe literárnych obsahov určených pre rôzne oblasti využitia prostredníctvom techník tvorivého písania. Zároveň je cieľom EaTP ukázať, aké rôznorodé použitie majú techniky tvorivého písania v praxi.

V rámci uvedených cvičení z EaTP na Katedre mediamatiky a kultúrneho dedičstva sa študenti v teoretickej rovine oboznamujú s vlastnosťami a prostriedkami umeleckého štýlu, osvojujú si zákonitosti tvorby prozaických textov s akcentáciou na naráciu a výstavbu príbehu, venujú sa aj lyrickým žánrom literatúry, v praktických výstupoch

---

¹⁷ FILOZOFICKÁ FAKULTA, Univerzita Komenského. Tvorivé písanie pre učiteľov. In: *Kurz tvorivé písanie* [online]. 2015 [cit. 2015-09-14]. Dostupné na: <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-jazykov/kurz-tvorive-pisanie/>

¹⁸ Ref. 18.

¹⁹ TASR, Literárny plenér pomáha študentom zdokonaľiť tvorivé písanie. In: *Školský servis* [online]. 2. júla 2014 [cit. 2015-09-24]. Dostupné na: <http://skolskyservis.teraz.sk/vysoke-skoly/literarny-plener-upjs-studenti/11724-clanok.html>

²⁰ Ref. 20.

²¹ Ref. 20.

majú možnosť vyskúšať si tvorivé metódy písania napr. haiku, či cinquain. V náplni výučby EaTP je zaradená aj tvorba a publikovanie textov v digitálnom prostredí, základy publicistického štýlu, tvorba mediálnych výstupov pre rôzne typy médií, ale aj tvorba a koncipovanie motivačného listu, či reklamných copywriterských textov.

2 KREATIVITA AKO URČUJÚCI FENOMÉM PÍSANIA

Niektorí autori rozlišujú medzi pojmami kreativita a tvorivosť. Kreativitou sa zvyčajne označuje schopnosť človeka vytvárať akékoľvek nové a pôvodné myšlienky, ktoré ich pôvodca predtým nepoznal.²² Kreativitou sa zaoberá kreatológia. Najdlhšiu už prekonanú tradíciu malo užšie chápanie tvorivosti ako elitnej aktivity talentovaných vyvolencov osudu zaoberajúcich sa umením, vedou a vynachádzaním.²³

2.1 Tvorivosť – viaczložková kategória

Dnes je už známe, že každý jedinec je prirodzeným spôsobom tvorivý. Tvorivosť nie je vopred daná vlastnosť len niektorých ľudí, ale každý človek má istý stupeň tvorivosti a tvorivosť sa dá do značnej miery rozvíjať.²⁴ Teraz je taktiež zrejmé, že pole tvorivosti je oveľa širšie a vyskytuje sa v každej ľudskej aktivite (organizačnej, poznávacej, produkčnej, umeleckej, výchovnej, zdravotníckej, pri poskytovaní služieb, poriadkovej, športovej atď).

Tvorivosť teda môže tak znamenať a predstavovať aj súbor vlastností osobnosti, ktoré umožňujú tvorivú činnosť, prípadne tvorivé riešenie problému.²⁵

Tvorivosť je širší pojem, ako uvádza Hlavsa, a jav, a preto sa metódy výchovy k tvorivosti nemôžu týkať len kognitívnej oblasti, ale aj osobnosti, jej sociálnych funkcií i telesných činností²⁶ a autor ďalej proklamuje, že tvorivosť je teda obsahom projektu aj prostriedkom pre jeho vypracovanie a rovnako tak aj skutočná „výstava“ života jedinca i spoločnosti, vrátane potrebných predmetných produktov a dejov.²⁷

Je evidentné, a nielen na základe vyššie citovaných formulácií, že tvorivosť je, takisto ako tvorivé písanie, viaczložkový pojem, či kategória. potvrdzuje to i Maňák, podľa ktorého je tvorivosť predovšetkým schopnosť objavovať niečo nové, ale súčasne zmysluplného a prospešného.²⁸

V tomto kontexte je zaujímavý aj postoj k riešeniu problému, ktorý si vyžaduje tvorivú osobnosť s invenčným a „živým“ premýšľaním. Tvorivé riešenie je totiž závislé od viacerých faktorov. Takéto riešenie je determinované dostatočnou mierou, dispozíciou rozsiahlych skúseností, vytrvalou prácou a v nie poslednom rade silnou motiváciou. Pri riešení tvorivého problému záleží v nie zanedbateľnej miere aj na vedomostiach, zručnostiach, skúsenostiach, vytrvalosti, motivácii, sebaovládaní a miery zodpovednosti.

²² BOROŠ, Július. *Základy psychológie*. Bratislava: SPN, 1977. 400 s.

²³ DACEY, S. John and Kathleen H. LENNON. *Kreativita*. Praha: Garda Publishing, 2000. 252 s. ISBN 80-7169-903-9.

²⁴ GAVORA, Peter. *Aki sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. Bratislava: Práca, 1999. 239 s. ISBN 80-7094-335-1.

²⁵ ČÁP, Jan a Jiří. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

²⁶ HLAVSA, Jaroslav. *Psychologické metody výchovy k tvorivosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 192s.

²⁷ Ref. 27.

²⁸ MAŇÁK, Josef. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno : Masarykova univerzita v Brně. 1998. ISBN 80-210-1880-1.

2.2 Inteligencia a tvorivosť

Inteligencia ako schopnosť využiť svoj intelekt, a taktiež primeraný intelektuálny potenciál na tvorivé riešenie úloh sú taktiež potrebným elementom v celkovej štruktúre funkčnej tvorivosti človeka.

Vzťah medzi tvorivosťou a inteligenciou býval často chápaný tak, že tieto dva pojmy splývali. V súčasnosti už nie je vzťah medzi týmito pojmami staticky významný. Nadpriemerne inteligentná osobnosť môže byť menej kreatívny, ako priemerne, alebo dokonca podpriemerne, inteligentná osobnosť.

Vzťah tvorivosti a všeobecnej inteligencie vykazuje nízku pozitívnu koreláciu, čo Barron vysvetľuje spojením tvorivosti s radou iných neintelektových faktorov a zvlášť s motiváciou. Guilford vysvetľuje tým, že obvyklé testy inteligencie merajú iba konvergentné myslenie, a nie divergentné myslenie, ktoré je podstatou tvorivosti. Je známe, že vysoko inteligentné osoby sa nevyznačujú vždy tiež vysokou úrovňou tvorivosti, ale vysoko tvoriví jedinci bývajú tiež vysoko inteligentní. Vysoko inteligentní ľudia môžu byť vysoko tvoriví, ale i celkom konvenční. Ľudia s priemernou inteligenciou môžu byť vysoko tvoriví, priemerne tvoriví i nízko tvoriví.²⁹

Tvorivosť môže byť podmienená, alebo limitovaná v poznateľnej miere v prípade, ak tvorca naráža na bariéry, ktoré mu znemožňujú kreatívnu činnosť začať, či priamo realizovať. Medzi spomínané prekážky patria často práve intelektuálne, presnejšie intelektové obmedzenia.

Intelektové bariéry vyplývajú z nedostatočných intelektuálnych predpokladov a chybnej mentálnej taktiky. Výrazové bariéry sú prejavom akejsi insuficiencie interpretovania myšlienky niekomu, ale často aj sebe samému.

Intelektové bariéry sa prejavujú:

- riešením problémov nesprávnym jazykom – nie je nutné podliehať vízií ustáleného a jediného riešenia problému
- použitím chybnej stratégie na riešenie problému – ku každému zámku možno nájsť pravý kľúč, len to vyžaduje vôľu a vedomosť o tom ako a kedy zvoliť vhodnú stratégiu, ktorá však nemusí byť len jedna a univerzálna
- nevhodne zvoleným jazykom na zaznamenanie myšlienky – myšlienku musíme vždy vyjadriť vhodným jazykom, myšlienku na vyjadrenie ktorej potrebuje spisovateľ 2-3 strany textu, vie napr. ilustrátor vyjadriť jednou kresbou.³⁰

Pertraktovaná problematika vzájomných korelácií a determinácie inteligencie a tvorivosti môže byť analogicky exponovaná aj do konkrétnej podoby vzťahu inteligencie, jej racionálnej zložky, a tvorivosti napríklad v lyrických žánroch krásnej literatúry.

Všeobecne a poväčšine sa prijíma konštatovanie, či premisa, že tvorba lyrických žánrov literatúry, poézia je predovšetkým „produktom“, či akýmsi, do určitej miery riadeným, dôsledkom psychického, duševného prežívania autora a následného zaznamenávania týchto skúseností do básnických postupov a figúr. Zaujímavý a podnetný sa v tomto kontexte javí názor Ivana Kadlečíka, ktorý poéziu nesubstrahuje na výlučne „citovú“ alebo „pocitovú“ udalosť, ale pri poézii akcentuje jej určujúci rozmer intelektu, procesu poznávania: „Poézia ako jeden z druhov umenia je poznaním, presnejšie poznávaním, nie citovým výlevom, ako sa bludne domnievali umelci romantizmu i dnešní grafomani

---

²⁹ WIKIPÉDIA, Slobodná encyklopédia. 2015. *Kreativita*. [online]. 1. marec 2015. [cit. 2015-09-24].

Dostupné na:

<https://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0peci%C3%A1lne:Citova%C5%A5&page=Kreativita&id=5964792>

³⁰ Ref. 30.

a zabávači.³¹ Staré kliše o „kopaní múz“ už evidentne v dnešných časoch neobstojí a Kadlečík to zdôvodňuje vcelku zrozumiteľne a prirodzene, keď tvrdí, že „ani tá najmenšia básnička, povedzme japonské haiku, nepochádza z ' kopnutia Múzou' , ale je sústredenou činnosťou a produktom intelektu. Metafory, rýmy, rytmus nie sú teda elegantnými básnickými ozdobami, nie sú cieľom, ale cestou. Sú cestou nielen pre autora, ktorý si nimi pomáha. Rovnako sú cestou pre čitateľa. Pokušenie zastaviť sa len pri ich krásnom zovňajšku rozhoduje o tom, či sa čitateľ dostane za text, za obraz, za imaginatívnosť, alebo ostane pri povrchu slov.“³²

Kadlečíkovmu postrehu však vzápätí oponuje napríklad aj tvrdenie M. Houellebecqa, ktorý proklamuje: „Nehľadajte poznanie len pre poznanie samotné. Všetko, čo nepochádza priamo z emócií, má v poézii nulovú hodnotu.“³³ Podľa Houellebecqa musí poézia „skutočnosť objavovať svojím vlastným spôsobom, ktorý je často intuitívny, bez toho, aby svoje vnímanie preosievala sitom intelektuálnych konštrukcií sveta.“³⁴

A napokon, v uvedenej súvislosti je zaujímavý aj iný pohľad Michela Houellebecqa, keď poéziu dokonca akoby separoval od jazyka: „Nepodliehajte pocitu, že musíte (v poézii – pozn. M. G.) vymyslieť novú formu. Nové formy sa objavujú veľmi zriedka. Raz za storočie, aj to je veľa. A navyše s nimi neprichádzajú často ani veľkí básnici. Poézia nie je prácou s jazykom; nie zásadne. Za slová zodpovedá celá spoločnosť.“³⁵

Paušálne a zjednodušene sa v takýchto prípadoch zvykne konštatovať, že pravda „bude niekde uprostred“. Tento argument však podľa nás vyznieva, najmä v tomto prípade, ako alibizmus, a autora uvedeného tvrdenia môže usvedčovať prinajmenšom z bagatelizovania. „Zlatá stredná cesta“ (azda nielen) v poézii znamená priemernosť, bezvýraznosť a predovšetkým nuda... Existujú predsa básne, ktoré exponujú práve básnikove emocionálne výrazy a polohy, precitovaním skutočnosti, vyjavením emocionálnych pnutí v jazyku je potom determinovaná jedinečnosť autorovej poetiky, a sú básne, ktoré k plnohodnotnej recepcii vyžadujú, alebo predpokladajú od čitateľa a priori istý intelektuálny potenciál, aby mohol napokon do ponúkaného poetického „kódu“ zasadiť (svoj) dešifrovací element, ktorý mu pomôže, alebo napovie ako ďalej ponúkané básnické plochy zhodnotí, použije, ako bude prostredníctvom nich komunikovať s textom, no predovšetkým so sebou samým. Pretože sme presvedčení, že poézia (ako nakoniec aj iné druhy umenia) je aj, alebo najmä, komunikácia. Je prirodzené a azda aj správne, že poézia nie je, v uvedenej kontextuálnej interakcii, jednoznačná a predvídateľná. A to aj (alebo predovšetkým) preto, že nie je len výhradne výsledkom emočného prežívania a následného zaznamenania do textovej formy, ale je v podstate svojej tvorivej činnosti ozrejmovaná a formovaná i inteligenčnou dispozíciou tvorcu.

2.3 Rozvíjanie literárnej kompetencie

Tvorivé písanie oprávnené v sebe zahŕňa i zložku zvyšovania úrovne literárnej kompetencie. Pojem literárnej kompetencie úzko súvisí a prelína sa kompetenciou komunikačnou.

---

³¹ KADLEČÍK, Ivan. Poézia je cesta. In: *JeToTak.sk. Monde diplomatique*. [online]. Bratislava: Alternatíva Komunikácia Občana, o. z., 2009 [cit. 2014-08-26]. Dostupné na: <http://www.jetotak.sk/autonomna-zona/poezia-je-cesta>

³² Ref. 32.

³³ HOUELLEBECQ, Michel. *Zostať nažive a iné texty*. Bratislava: Inaque.sk., 2014. 160 s. ISBN 978-80-971323-7-8.

³⁴ Ref. 34.

³⁵ Ref. 34.

Komunikačnou kompetenciou všeobecne rozumieme „súbor všetkých mentálnych predpokladov, ktoré človeka činia schopným komunikovať, uskutočňovať komunikačné akty.“³⁶ V tomto kontexte sa uvádza aj pojem *čitateľská kompetencia*, ktorá v sebe zahŕňa technickú zručnosť čítania a čítania s porozumením, a dá sa rozvíjať aj mimo hodín literárnej výchovy.³⁷

Literárna kompetencia je potom schopnosť, ktorá pozostáva z čitateľskej kompetencie, ale zároveň sa definuje aj ako pripravenosť vnímať, zažiť, interpretovať a hodnotiť text. Literárnu kompetenciu možno v primárnom vzdelávaní nadobúdať na hodinách čítania a literárnej výchovy. Čitateľská kompetencia je tak logicky predpokladom pre rozvoj literárnej kompetencie.³⁸

V literárnej kompetencii je potrebné vidieť výsledok mnohých procesov, ktorými študent prechádzal pri práci s textom. Tu dochádza k duálnej interakcii medzi učiteľom, študentom a umeleckým textom. Prvá je didaktická interakcia a prebieha medzi učiteľom a študentom. Druhá je estetická interakcia, ktorá zahŕňa na jednej strane študenta (príp. učiteľa), a na druhej strane umelecké dielo. Ich vzájomné prepojenie sa odráža v čitateľskom zážitku a jeho výsledkom je esteticko-výchovné pôsobenie.³⁹

Literárna kompetencia je teda prirodzene prostriedok formovania kultúrnej gramotnosti (výchova umením). Systém výučby literatúry tak zahŕňa v sebe aj estetickú, aj didaktickú interakciu, a prechádza jednotlivými pracovnými fázami:

- príprava na vnímanie
- vnímanie
- prežívanie
- racionalizácia
- hodnotenie textu.⁴⁰

S uvedeným zameraním výučby Tvorivého písania súvisí v jeho úvode aj osvojenie si bazálnych vedomostí základných pojmov, ktoré súvisia s tvorivosťou v písaní a budovaním a rozširovaním literárnej kompetencie.

Osvojenie si a rozširovanie literárnej kompetencie je determinované taktiež vedomosťou z nasledovných ústredných tém:

- Autor a autorská identita
- Autorský zákon
- Klasifikácia výrazových prostriedkov umeleckého štýlu
- Vydavateľská činnosť (publikovanie v printových a digitálnych médiách v súčasnosti na Slovensku)
- Hodnotenie literatúry (literárna kritika)

---

³⁶ TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. 2015. Literatúra – literárna komunikácia – model literárnej komunikácie.. [online]. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave. [cit. 2015-11-06]. Dostupné na: <http://pdf.truni.sk/e-ucebnice/sjvvpv2/data/8098f0cf-59da-4a1b-a991-d039a139c389.html?ownapi=1#>

³⁷ (Tamtiež).

³⁸ (Tamtiež).

³⁹ TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. *Pojem literárna kompetencia*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné na:

<http://pdf.truni.sk/e-ucebnice/sjvvpv2/data/4790d45e-716d-4700-9b6b-cc1e8db9000c.html?ownapi=1>

⁴⁰ (Tamtiež)

3 TVORIVÉ PÍSANIE – ZÁKLADNÉ ELEMENTY BUDOVANIA LITERÁRNEJ KOMPETENCIE

Nasledujúce kapitoly obsahujú načrtnuté jednotlivé konkrétne postupy pri výučbe tvorivého písania v kontexte budovania a zvyšovania literárnej kompetencie. Materiály obsahujú odporúčania, či usmernenia, ktoré by mohli viesť k efektívnejšej činnosti a vzájomnej interakcii študentov s vyučujúcim v procese výučby (cvičení) z predmetov v rámci tvorivého písania.

3.1 Autor

- (z *lat. auctor*, '*auktor*' = *pôvodca*): tvorca literárneho, výtvarného, vedeckého diela, adresovaného individuálnemu alebo kolektívnemu príjemcovi
- V literárnej komunikácii: tvorivý subjekt a pôvodca literárneho diela
- V lyrickom texte sa autor mení na lyrický subjekt, v epickom na rozprávača a prejavuje sa hlavne v autorskej reči
- V dramatickom diele sa vyskytuje aj ako rozprávač, ale nie je takou nevyhnutnou súčasťou textu ako v epike.⁴¹

Autor utvára text na troch rovinách

- ...na rovine ontologickej - schopnosť tvoriť umelecký obraz ako odraz reálnej spoločenskej situácie
- ...na rovine komunikačnej - rešpektovanie istých očakávaní čitateľa v rámci dobových noriem
- ...na rovine textovej - predpoklady kompozične aj štylisticky sformulovať vybraný materiál, námet

V zobrazovacom procese uplatňuje autor svoj skúsenostný komplex.⁴²

Skúsenostný komplex autora

- (z *lat. complexum* — *súbor*): súbor poznatkov, názorov, skúseností, vedomostí a morálnych kvalít, ktorými disponuje autor a ktoré sa nejakým spôsobom odrážajú v literárnom texte.⁴³

Autorský subjekt

- (zo slova *autor*; *subiectum* ^*podložené*): spisovateľ, básnik, dramatik v tvorivom procese
- vystihuje vzťah autora (subjektu) k objektu tvorby, čomu podriaduje výber prvkov zo svojho skúsenostného komplexu
- estetický stav umelca a jeho schopnosť esteticky zobrazit' (stvárniť) skutočnosť v texte.⁴⁴

---

⁴¹ ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. 2. rozšírené a preprac. vyd. Bratislava: Tatran. 1987. 440 s.

⁴² Ref. 42

⁴³ Ref. 42.

⁴⁴ Ref. 42

Autorský idiolekt

- (z gréc. *idios* ~ *vlastný*, *legcin* ~ *vyberat'*): súbor autorových vlastností, ktoré literárnemu dielu vtlačajú pečať individuálnosti a svojbytnosti
- svojrázne črty konkrétneho autora sa prejavujú v jazykovej a štylistickej rovine diela a súvisia s pôvodom autora, s jeho vzdelaním, povoláním, prostredím, vzťahom k literárnej tradícii, literárnej skupine a pod.⁴⁵

Autorská koncepcia textu

- (z lat. *conceptio* = *spôsob nazerania na skutočnosť*): vedomá stratégia autora vzhľadom na príjem diela. Autor chce v čitateľovi vyvolať estetický zážitok a tomu prispôsobuje tematické spracovanie diela, jeho kompozíciu, výber jazykovo-štylistických prostriedkov a pod.
- ...sa vytvára pod vplyvom autorského zámeru, ktorý sa zakóduje do textu hlavne na makroštylistickej úrovni. Autorský zámer vzniká na pozadí postoja autora k realite, životných skúseností, poznatkov, citov, predstáv.⁴⁶

Autorská perspektíva

- imaginárny pomer, resp. postoj autora k sujetovo-fabulačnému riešeniu narácie voľbou pozície autora vo vzťahu k rozprávačovi, deju a postavám
- presvedčivosť a istá sugestívnosť autorskej perspektívy niekedy vedie k neadekvátnemu stotožňovaniu autorskej perspektívy (resp. rozprávača) s osobou autora...⁴⁷

Autorské právo

- v objektívnom zmysle : súhrn právnych noriem upravujúcich vzťahy vznikajúce v súvislosti s vytvorením literárneho, vedeckého a/alebo umeleckého diela
- v subjektívnom zmysle : súhrn oprávnení, ktoré autorovi (ako pôvodnému subjektu autorského práva) alebo jeho oprávnenému nástupcovi (ako odvodenému subjektu autorského práva) vyplývajú z noriem objektívneho práva
- Základným prameňom autorského práva je tzv. Autorský zákon a viacero medzinárodných zmlúv (napr. Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel)
- Predmetom ochrany autorského práva je dielo.

3.2 Klasifikácia výrazových prostriedkov umeleckého štýlu

Výrazové prostriedky v kontexte tvorby umeleckého textu sú určujúcimi faktormi celkového výrazu a charakteru napísaného výstupu. Vychádzajúc predovšetkým z prezentácie *Teória literatúry II.*, ktorú spracovala, a na svojich webových stránkach

---

⁴⁵ Ref. 42.

⁴⁶ Ref. 42.

⁴⁷ VALČEK, Peter. *Slovník literárnej teórie*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006. 352 s. ISBN 80-89222-09-9.

uverejnila Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, uvádzame zásadné, fundamentálne fakty z danej problematiky, ktoré sú zásadným materiálom v spomínanej súvislosti tvorby beletristického (umeleckého) textu v rámci výučby tvorivého písania.

Bazálne prostriedky umeleckého štýlu:

- Markantnosť výrazu
- Kontrast výrazu
- Tenzia
- Detenzia

Autor výrazovej koncepcie štýlu je prof. František Miko vo svojom východiskovom diele *Estetika výrazu (základná verzia výrazovej sústavy)*.

- **Markantnosť výrazu** – orientácia textu na vyvolanie živšej predstavy deja, osoby, vecí, prostredia, a to výberom ich charakteristických črt. Je to centrálna kategória zážitkovosti, ktorá v umeleckom vyjadrovaní význačne rozhoduje o kvalite obsahu v umeleckom obraze
- **Kontrast výrazu** – na najjednoduchšej, opisnej úrovni textu je to stupňovanie markantnosti výrazu protikladným stávaním vecí, vlastností, dejov, osôb (antonymá, antitézy).

Kontrast výrazu – tenzia a detenzia

- Na vyššej úrovni textu je to jeho budovanie v dvoch protikladných líniách:
- a./ v línii „problému“, konfliktu, napätia (znepokojenia) – tenzie
- b./ v línii pokusu o riešenie problému či konfliktu, uvoľnenia, čitateľského uspokojenia – detenzie.
- Kontrast výrazu je dramaturgický prvok vo výstavbe textu, ktorý je zdrojom maximálneho oživenia.

3.2.1 Základné výrazové kvality lyriky a epiky

- Umelecká literatúra – tematizácia (zážitkové zobrazenie) ľudských problémových situácií.
- Lyrika – orientácia na stav lyrického (ľudského) subjektu
- Epika – orientácia na dianie v ľudskom životnom svete

Základné výrazové kvality lyriky a epiky

- *V lyrike* – zasahuje kontrast výrazu výraznejšie aj do oblasti jazyka, najmä do prozodického plánu. Na rozdiel od epiky, je kontrast v lyrike – simultánny a zakladá sa na jednej strane na „hateňí sujetu“ (nemožnosti, resp. „nechuti“ konať) a, na strane druhej, v subjektívnom zvládaní problému (krízy).
- Detenzívnymi prvkami v lyrike, ktoré stoja proti životnej komplikovanosti, tlaži, tiesni, nepohode a každodennosti sú prvky slávnostnosti, ticha, mladosti, prírody, ale aj prvky prevahy nad problémovým javom, ktoré majú znaky básnickej irónie, sarkazmu, parodickosti.

Základné výrazové kvality lyriky a epiky

- *V epike* – sa kontrast buduje na sujetovom (príbehovom) princípe diela. Spočíva v sukcesívnosti – následnosti, ktorá začína „zauzľovaním“ deja (nastolením jeho

problémovosti), pokračuje rozvíjaním problémovosti (konfliktnosti) a smeruje k riešeniu problému, či naznačeniu možností riešenia.

- Uplatňuje sa ďalej v konfliktnom stretávaní sa postáv, jednotlivých dejových sekvencií (epizód) akcií, skutkov postáv a na najnižšej úrovni v kontrastnom radení životne pozitívnych a životne negatívnych prvkov, vecí, vlastností a javov.

Miera výrazu – estetická miera

- Smerovanie umeleckého výrazu k symetrii – rovnováhe tenzie a detenzie. Spočíva v subtílnom, jemnom vyvažovaní prvkov vstupujúcich do kontrastu. Ide o úsilie autora vytvoriť chvejivú, krehkú, pulzujúcu rovnováhu napätia a uvoľnenia.
- Táto miera sa označuje aj ako estetická miera, výrazne sa spolupodieľa na produkcii estetického zážitku u čitateľa a často býva problémovým miestom vzhľadom na kvalitu diela.

3.3 Umelecký štýl – Figúry

Umelecký štýl predstavuje literárne vyjadrenie opierajúce sa o zážitkovú ikonickosť, kontrast a mieru výrazu.

Výrazové prostriedky umeleckého štýlu sú založené na opakovaní a tiež na prenášaní významu.

Figúry umeleckého štýlu

Figúrou umeleckého štýlu označujeme zoskupenie slov, ktoré sa dá popísať, a ktoré sa používa vo zvýšenej miere, takže je pociťované ako opakujúce sa vo viacerých textoch

Rozlišujeme dva základné druhy figúr:

- syntaktické
- vynikajúce hromadením

3.3.1 Syntaktické figúry

Vetná perióda

- dvojdielne súvetie rozdelené dvojbodkou. *Protazis* – prvá časť (predvetie) a *apodozis* (závetie). V závetí prichádza k významovej syntéze výpovede (zhrnutiu). Ide o rétorický syntaktický prostriedok, ktorý v staroveku, v humanizme a renesancii, baroku i klasicizme bol znakom vysokého štýlu. Ak dnes natrafíme na tento prostriedok, ide o príznakové vyjadrenie smerujúce k zámernej archaizácii výrazu
- **paralelizmus** – opakovanie rovnakých alebo podobných konštrukcií, ktoré vo vete alebo vo verši nasledujú za sebou
- **parentéza** – syntaktická vsuvka do základnej vetnej konštrukcie. Je nositeľom doplnkovej informácie k základnej vete a vsunutím ruší jej významový prúd a tým na seba (ako nositeľa doplnujúcej informácie) upozorňuje. Je v texte oddelená čiarkami, pomlčkami, a môže byť aj v úvodzovkách

Elipsa

- ide akoby o náprotivok parentézy. Je to vypúšťanie, vynechávanie výrazov a slov, ktorých význam možno z textu odvodíť. Vynechávanie slov dáva textu gnómickú podobu, a preto je elipsa častá v prísloviach a porekadlách ako znak jazyka ľudových múdrostí
  - **apozio péza** (zámlka) z objektívnych alebo subjektívnych dôvodov neukončená výpoveď...
  - **inverzia** – narušenie obvyklého poradia slov vo vete, so zámerom upozorniť tým na význam inverzne použitého slova
  - **rečnícka otázka a rečnícka odpoveď** – znak patetického štýlu, ktorý v sebe často implicitne zahŕňa aj odpoveď. Niekedy odpovedá sám subjekt výpovede
  - **asyndeton** – vynechanie spojok - je funkčne zameraný na tenzívnu stránku výpovede, je prostriedkom zvyšovania dynamiky a napätia v texte
  - **polysyndeton** – hromadenie spojok – je zameraný na zvýraznenie rôznorodosti, hĺbky či šírky tematizovaného predmetu, osoby alebo javu. Hromadenie spojok – je zameraný na zvýraznenie rôznorodosti, hĺbky či šírky tematizovaného predmetu, osoby alebo javu

3.3.2 Figúry vznikajúce hromadením hlások

Vznikajú tým, že výber slov v texte sa riadi eufonickým hľadiskom, zámerne sa vyberajú slová, v ktorých sú zvukosledne usporiadané hlásky.

- **zvukosled** – zámerne usporiadané hlásky na princípe opakovania („Duní Dunaj a vlna za vlnou sa valí...“)
- **kakofónia** – nefunkčné, neľúbozvučné, ťažko sa vyslovujúce hromadenie hlások („a o akej“)
- **onomatopoja** – hromadenie zvukov tak, aby sme sa priblížili k zneniu zvukov v prírode (často citoslovčia: bum, buch, rach, bác, prásk), slovesá (brnkať, čľapotať, plieskať) či substantíva (kukučka)
- **aliterácia** – figúra, v ktorej sa opakujú hlásky na začiatkoch za sebou nasledujúcich alebo blízko seba stojacich slov
- **paronomázia** – ide o figúru, v ktorej sa opakujú začiatkové morfémy, resp. korene slov („slávu slávnych slávne slávme“) = figura etymologica
- **derivácia** – odvodzovanie slov z toho istého základu (stokrásy, sedmokrásy)
- **kalambúr** – slovná hračka založená na:
  - a) spojení dvoch významovo rozličných slov s rovnakým alebo podobným znením (kladne o Kladne, prevažne vážne);
  - b) zámene podobne znejúcich slov – napr. známe výrazy sa nahrádzajú fantázijne dotvoreným slovom (výmyslom) panpulovali = papuľovali a pod. (Trnavská univerzita v Trnave 2015).

3.3.3 Figúry vznikajúce hromadením slov

Vznikajú opakovaním rovnakých slov. Podľa povahy opakovania rozoznávame štyri základné typy: epizeuxa, epifora, anafora a epanostrofa.

- **Epizeuxa:** štylistická figúra založená na opakovaní toho istého slova v tom istom tvare za sebou vo verši alebo vo vete:

„Sloboda, sloboda, slobodienka moja,
pre teba mne páni šibenice stroja!“
(J. Botto – Smrť Jánošíkova)

„Ten čas a zlý a neúprosný čas,
hniezdo pípajúcich vrások,
tak strašný, plesnivý, morový
čas, čas, čas, čas, čas, čas
vertikálny čas horizontálny.“
(R. Fabry – Čas – definícia intuitívna)

„...dívajú sa na seba, to si ty, to si ty, to sme my dvaja, my dvaja, my dvaja, my dvaja.
Aká si krásna, povedal Marek, ako si opeknela, Olina, Olina, Olina, Olina... Bola
krásna a bolo krásne opakovať jej meno, Olina, Olina, Olina, šepťaj jej meno...“
(V. Mináč – Živí a mŕtvi)

- **Epifora:** štylistická figúra založená na opakovaní slov na konci veršov:

„Nech kto jak chce o nich hŕta,
na každom je krv prischnutá,
srdca môjho krv prischnutá...!“
(I. Krasko - Kritikovi)

„A pozdrav zelené i žlté vrchy,
i rieky biele, i čierne, každú rieku pozdrav oráč,
aj k cintorínom na druhej strane dňa prihovor sa, oráč...“
(J. Lenko – Deň s oráčom)

„Na nižnom konci dediny mal Jano kamarátov... Boli bosí – ako on, otrhaní – ako on,
zašpinení – ako on. Všetci chudobní ako kostolné myši.“
(F. Kráľ – Jano)

- **Anafora:** štylistická figúra, ktorá vzniká opakovaním hlások toho istého slova alebo skupiny slov na začiatku veršov, polveršov, strof, na začiatku viet.

Rozlišujeme:

- **Hláskovú anaforu:**

„Nepáľte mažiarmi, nekažte vozduch drahý!
Nezvoňte do sveta, nechajte piesní jak!“
(anafora na začiatku veršov – anafora na začiatku polveršov)
(J. Jesenský – Na vzkriesenie)

○ **Slovnú anaforu:**

„Mladosť, otčina horiacej túhy!
Mladosť, vreých citov skala!
Mladosť, ty obraz nádejnej dúhy!“
(A. Sládkovič – Marína)

- **Epanastrofa:** štylistická figúra založená na opakovaní rovnakého slova alebo slovného spojenia na konci jedného verša a na začiatku nasledujúceho verša alebo vety:

„Hori ohník, hori na Kráľovej holi.
Ktože ho nakládol? – dvanásti sokoli.
Dvanásti sokoli, sokolovia bieli,
akých ľudské oči viacej nevideli!
Dvanásti sokoli, sokolovia Tatier,
akoby ich bola mala jedna mater,
jedna mater mala, v mlieku kúpavala...“
(J. Botto – Smrť Jánošíkova)

„Len krv,
krv, v baniach preliata,
krv ľudí červená je.“
(L. Novomeský – Stretnutie)

V tomto kontexte rozlišujeme ešte ďalšie figúry: symploké, chiazmus a polyptoton:

- **symploké** – zlúčenie anafory a epifory: tie isté slová sa opakujú na začiatku a na konci viet alebo veršov („čas babuliek, čas inováte, zemežlče čas“)
- **chiazmus** – skrížené opakovanie, jeden vetný celok má iný slovosled ako druhý celok („bol Máj, lásky čas...“)
- **polyptoton** – opakovanie slova v rôznych pádoch

3.3.4 Figúry vznikajúce opakovaním väčších celkov (textových štruktúr)

- **refrén** – návratnosť väčšieho segmentu textu, resp. výpovede v pravidelných alebo menej pravidelných intervaloch
- **paralelizmus** – gramatický: opakujú sa celé gramatické konštrukcie (napr. podobne stavané syntagmy či celé vety)

3.3.4.1 Sémantické figúry

Sémantické figúry – figúry, ktoré vznikajú hromadením významov.

- **pleonazmus** – hromadenie slov, v ktorom pociťujeme významovú nadbytočnosť (*počúvať ušami, videl som to týmito očami*)
- **tautológia** – hromadenie synonym (zmráka sa, stmieva sa, k noci sa chýli, pospevoval, nôtil a pod.)

- **amplifikácia** – rozširovanie výpovede tým, že sa vec opakuje z viacerých hľadísk, najmä použitím väčšieho počtu detailov a jednotlivostí: (*stôl, stolička, pec i dlážka - celý dom...*)
- **kumulácia** – na pomenovanie toho istého javu či veci sa používajú viaceré pomenovania („*ty si priepasť, výmol' a tma*“).
- **metafráza** – opakuje sa totožný pojem („*nelúbiš ma, nemiluješ, nemáš ma už rada*“...)
- **perifrása** – namiesto bežného pomenovania sa použije opis, ktorý vec charakterizuje. Zámerom je obohatenie štýlu, predchádzanie jednotvárnosti (*krajina tisícich jazier...*)
  - **adynaton** je typ perifrázy (*krajina pod Tatrami a pod*) a tiež ako opis nemožnosti (*skôr nájdeš ihlu v kope sena, než jeho...*);
- **klimax (gradácia)** – také hromadenie významov, kedy ten nasledujúci vždy označuje väčšiu kvantitu. Medzi významami je vzťah stupňovania.
- **antiklimax** - znižovanie kvantity („*z tisíce krikov, spevov, šepotov.*“...)⁴⁸

Zoznam bibliografických odkazov a použitej literatúry

BOROŠ, Július. *Základy psychológie*. Bratislava : SPN, 1977. 400 s.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DAWSON, P. *Creative Writing and New Humanities*. London: Routledge, 2005.

DACEY, S. John. LENNON, H. Kathleen. *Kreativita*. Praha : Garda Publishing, 2000. 252 s., ISBN 80-7169-903-9.

DOČEKALOVÁ, Markéta. *Tvůrčí psaní pro každého*. Praha: Grada publishing, 2006. 152 s. ISBN 802471602X.

ELIÁŠOVÁ, Viera. Tvorivé písanie v jazykovej výučbe. Creative writing in language learning. In: *Tvůrčí psaní - kľúčová kompetence na vysoké škole*. Brno: Doplněk, 2005. ISBN 80-7239-182. s. 85-96.

ELIASOVÁ, Viera. *Tvorivé písanie a možnosti jeho využitia v edukacnom procese*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN: 978-80-223-3079-4.

FIŠER, Zdeněk. *Preklad ako kreatívny proces. Teória a prax funkcionalistického prekladania*. Brno: Host, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7294-343-2.

FIŠER, Zdeněk. *Tvůrčí psaní. Malá učebnice technik tvůrčího psaní*. Brno: Paido, edice pedagogické literatury. 164 s. ISBN 80-85931-99-0.

GAVORA, Peter. *Akí sú moji žiaci? Pedagogická diagnostika žiaka*. Bratislava: Práca, 1999. 239 s. ISBN 80-7094-335-1.

HLAVSA, Jaroslav. *Psychologické metody výchovy k tvořivosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 192 s.

HOUELLEBECQ, Michel. *Zostať nažive a iné texty*. Bratislava: Inaque.sk., 2014. 160 s. ISBN 978-80-971323-7-8.

KLIMOVIČ, Martin. *Tvorivé písanie v mladšom školskom veku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2010. 172 s. ISBN 978-80-555-0178-9.

⁴⁸ TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. 2015. *Pojem literárna kompetencia*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na: pdf.truni.sk/download?ksj/bilik/teoria-literatury-II.ppt

MAŇÁK, Josef. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Brno : Masarykova univerzita v Brně. 1998. ISBN 80-210-1880-1.

STUDENÝ, Jiří. *Dramata jazyka. Teorie literatury a praxe tvůrčího psaní*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. 232 s. ISBN 978-80-8737834-2.

VALČEK, Peter. *Slovník literárnej teórie*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006. 352 s. ISBN 80-89222-09-9.

ZAJÍCOVÁ, Pavla. K systematické integrace tvořivého psaní do vyučování jazyku. In: *Zborník Tvůrčí psaní – klíčová kompetence na vysoké škole*. Brno: Doplněk. 2005, s. 75-82.

ŽILKA, Tibor. *Poetický slovník*. 2. rozšířené a preprac. vyd. Bratislava: Tatran. 1987. 440 s.

Internetové pramene

BLAŽEJOVSKÁ, Alena. Výuka psaní v České republice. In: *Portál české literatury* [online]. 2015 [cit. 2015-08-07]. Dostupné na: <http://www.czechlit.cz/odkazy/vyuka-psani-v-ceske-republice/>

CITY UNIVERSITY LONDON, The Centre of Creative Writing. In: *The Centre of Creative writing - Courses: City University London*. [cit. 2015-07-21]. Dostupné na: <http://www.city.ac.uk/creative-writing/courses>

ELEKTRONICKÁ ZBIERKA ZÁKONOV. *Autorský zákon*. [cit. 2015-10-07]. Dostupné na: http://www.zbierka.sk/sk/predpisy/zakon-618-2003-z-z-p-7586.html?aspi_hash=NjE4LzIwMDMgWi56Lg

FILOZOFICKÁ FAKULTA, Univerzita Komenského. *Tvorivé písanie pre učiteľov*. In: *Kurz tvorivé písanie* [online]. 2015 [cit. 2015-09-14]. Dostupné na: <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-jazykov/kurz-tvorive-pisanie/>

HARVARD UNIVERSITY, Creative writing faculty. In: *Department of English*. [online]. Cambridge: Harvard University. [cit. 2015-07-07]. Dostupné na: <http://english.fas.harvard.edu/courses/spring-term/>

KADLEČÍK, Ivan. *Poézia je cesta*. In: *JeToTak.sk. Monde diplomatique*. [online]. Bratislava: Alternatíva Komunikácia Občana, o. z., 2009 [cit. 2014-08-26]. Dostupné na: <http://www.jetotak.sk/autonomna-zona/poezia-je-cesta>

KAMENSKÁ, Mariana. *Tvorivé písanie vo výučbe slovenského jazyka a literatúry a príbuzných predmetov*. In: *Štátny pedagogický ústav – National institute for education*. [online]. Bratislava, 2007 [cit. 2015-11-13]. Dostupné na: <http://www2.statpedu.sk/buxus/docs/pedcit2007/6.pdf>

TASR. *Literárny plenér pomáha študentom zdokonaliť tvorivé písanie*. In: *Školský servis* [online]. 2. júla 2014 [cit. 2015-09-24]. Dostupné na: <http://skolskyservis.teraz.sk/vysoke-skoly/literarny-plener-upjs-studenti/11724-clanok.html>

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. *Pojem literárna kompetencia*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2015 [cit. 2015-09-30]. Dostupné na: <http://pdf.truni.sk/e-ucebnice/sjvvpv2/data/4790d45e-716d-4700-9b6b-cc1e8db9000c.html?ownapi=1>

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. 2015. *Pojem literárna kompetencia*. [online]. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave. [cit. 2015-10-08]. Dostupné na: pdf.truni.sk/download?ksj/bilik/teoria-literatury-II.ppt

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE, Pedagogická fakulta. 2015. *Literatúra – literárna komunikácia – model literárnej komunikácie*. [online]. Trnava : Trnavská

univerzita v Trnave. [cit. 2015-11-06]. Dostupné na: <http://pdf.truni.sk/e-ucebnice/sjvpv2/data/8098f0cf-59da-4a1b-a991-d039a139c389.html?ownapi=1#>
THE UNIVERSITY OF CHICAGO, Division of the Humanities. In: *Creative writing*. [online]. Chicago : The University of Chicago. [cit. 2015-07-06]. Dostupné na: <https://creativewriting.uchicago.edu/courses>
WIKIPÉDIA, Slobodná encyklopédia. 2015. Kreativita. [online]. 1. marec 2015. [cit. 2015-09-24]. Dostupné na: <https://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0peci%C3%A1lne:Citova%C5%A5&page=Kreativita&id=5964792>

Tento článok vznikol s podporou projektu „Adaptácia študijného programu mediamatika a kultúrne dedičstvo na potreby vedomostnej spoločnosti“ (ITMS: 26110230106) v rámci OP Vzdelávanie spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu.

